

ŠTYRIDSAŤROČNÁ ČINNOSŤ SPELEOLOGICKÉHO KLUBU SLOVENSKÝ RAJ

Ján Tulis

Speleologický klub Slovenský raj, Brezová 9, 052 01 Spišská Nová Ves

J. Tulis: 40 years' activity of Speleological Club Slovak Paradise

Abstract: The oldest written note concerning to caves of the Slovak Paradise National Park comes from year 1787. Variety of groups performed speleological activity in the territory of Slovak Paradise till 1964 and they devoted one's time to non-organized speleological research. Speleological club Slovak Paradise was based in Spišská Nová Ves in year 1964 and the club is working up to present day. Operating territory of the club is the Slovak Paradise National Park. The main charge of the club activity was and is also today a research and an exploration of karst phenomenon, their documentation, evidence and protection. Together 113 people worked in the club. In year 1973 only 45 caves was known in the territory of Slovak Paradise and today they are 377 caves in the club evidence. Members of the club achieved the biggest success through discovery of the Stratenská Cave together with Psie diery Cave. The length of the caves is 21 987 m. Four caves in the territory of Slovak Paradise are closed from protection reasons. Members of the club performed exploration activities. In 12 natural reserves they performed geological, geomorphologic and speleological research. Also documentary, edifying, expert and exhibitory activity of the members of the club for caving publicity, expert presentations concerning to results and knowledge at seminars, conferences also in abroad is extensive. They published expert knowledge in whole range of expert and popular journals and periodicals. They had written two monographs: Cave system of Stratenská Cave and Karst of Slovak Paradise. Abilities of the members of the club and results of their works during historical 40 years set up the club on the front positions in frame of Slovak Speleological Society.

Key words: Speleological club Slovak Paradise, Slovak Speleological Society, speleological exploration, Stratenská Cave, Psie diery Cave, monographs

Slovenský raj predstavuje územie s vysokou prírodovednou a krajinársko-estetickou hodnotou a vysokou koncentráciou prírodných javov. Svojou pestrú morfológickou členitosťou dáva krajine osobitý ráz.

Toto veľmi atraktívne územie je vyvinuté na geologickom podklade karbonátových hornín, ktoré podliehajú krasovateniu. V dôsledku krasových procesov sa vytvorili osobitné povrchové (rokliny s vodopádmi, pestré formy skalného reliéfu, uvaly, závrty, škrapy) a podzemné (jaskyne a priepasti) krasové formy.

Povrchové a podzemné prírodné krásy Slovenského raja lákali a zaujímali človeka od dávnych dôb. Prvé písomné údaje o jaskyniach Slovenského raja pochádzajú od Jakuba Buchholtza, brata Juraja Buchholtza ml. V roku 1783 časopis Ungrisches Magazin uverejnil opis jeho cesty z Dobšinej do Kežmarku, ktorú absolvoval 2. 9. 1752. Uvádza v ňom charakteristiku troch jaskýň Slovenského raja: Zlatej diery, Ružovej a Dračej jaskyne (Košel, 2004). Sám jaskyne nenavštívil, ale údaje o nich získal z rozprávania obyvateľov Hrabušíc. Jeho opis jaskýň dosvedčuje, že obyvatelia okolia Slovenského raja tieto jaskyne veľmi dobre poznali. V tomto období boli známe aj jaskyne Tunel, Komín, Vlčia a Kláštorňá jaskyňa (Novotný, 1984).

E. Ruffiny, objaviteľ Dobšinskej ľadovej jaskyne, sa podpísal vo Vlčej jaskyni roku 1864 (1867?). Výsledkom takéhoto neorganizovaného záujmu bol veľkolepý objav Dobšinskej ľadovej jaskyne v roku 1870, ktorý je zároveň aj začiatkom systematického výskumu jaskýň nielen v Slovenskom raji. Súčasne v Slovenskom raji a v iných krasových územiach Spiša sa objavuje osobnosť Samuela Rotha, prvého slovenského speleoarcheológa.

V priepast'ovitej jaskyni Jatky na Geravách bol v roku 1881 vykonaný paleontologický výskum (Šimko, 1964).

Za Rakúsko-Uhorska bola v Kar-patskom spolku vytvorená Komisia pre výskum jaskýň. Činnosť členov spolku na území Slovenského raja trvala od konca devätnásteho storočia do 30. rokov dvadsiateho storočia. Celé pracovné úsilie odboru konvergovalo na Dobšinskú ľadovú jaskyňu, niektoré jaskyne Slovenského raja (severný okraj) a Galmusu. Pracovná

Obr. 1. Letopočet 1706 vysekaný v stene jaskyne Zlatá diera.
Foto: L. Novotný

skupina odboru bola vytvorená aj v Spišskej Novej Vsi. Odbor vedený Vojtechom Hajtsom a potom Karolom Piovarcim bol veľmi agilný. V Slovenskom raji zaznamenali niekoľko pozoruhodných úspechov. Po smrti V. Hajtsa v roku 1926 záujem o jaskyne upadol (Lalkovič, 1994). V rokoch 1923 – 1924 prekopali a sprístupnili priepasť Lievik na Ihríku. V období 1924 – 1925 preskúmali tieto jaskyne: Tunel, Strecha (Michalova diera) v okolí Ludmianky. V priebehu roku 1925 pracovali okrem iných v nepomenovaných jaskyniach pod Kláštoriskom, v Čertovej diere, Ružovej jaskyni a Zlatej diere (l. c.). Päťčlenná skupina v dňoch 9. – 10. 5. 1925 preskúmala asi 30 dutín v Sokolích dierach a na Havranej skale a asi 20 dutín na Haniseji a na svahoch Duče.

V roku 1927 odborné oddelenie pre jaskyniarstvo skončilo svoju činnosť. Celý vtedajší prieskum smeroval k archeologickým a paleontologickým prácam. Speleologický prieskum pokračoval znovu krátko až v roku 1933 na Čertovej sihoti.

Mnohé jaskyne však boli okolitému obyvateľstvu známe a navštevované. Svedčia o tom stopy po kopaní a zbere mäkkého sintra (Jaskyňa troch sráčov, Besná, Koniarova jaskyňa) a množstvo starých nápisov hlavne z prvej polovice dvadsiateho storočia (napr. v Koniarovej jaskyni z roku 1905, v jaskyni Psie diery z medzivojnového obdobia a i.).

Organizovaný speleologický prieskum sa začal vykonávať až po druhej svetovej vojne. Členovia novozałożenej Slovenskej speleologickej spoločnosti pracovali v južnej časti Slovenského raja. V roku 1947 objavili nezaľadnené časti Dobšinskej ľadovej jaskyne. Nadšenie jaskyniarov a pracovný elán korunoval v roku 1952 objav Medvedej jaskyne na východnom svahu planiny Glac. Postupne však činnosť členov Slovenskej speleologickej spoločnosti na území Slovenského raja upadla.

Významným medzníkom sa stal až rok 1964, keď na území Slovenského raja začal pracovať Speleologický klub Slovenský raj zo Spišskej Novej Vsi. To bol začiatok obdobia nepretržitého a systematického prieskumu, výskumu a ochrany krasu Slovenského raja, predovšetkým jeho podzemného fenoménu.

Klub založili v marci 1964 Ing. Ján Gríger, Ladislav Novotný, p. g. Emanuel Šváb a Ing. Ján Tulis. Prvá akcia sa uskutočnila 31. 9. 1964 do Čertovej diery. Za 40 rokov bolo členmi klubu 113 ľudí, v súčasnosti má klub 30 členov.

Prvým predsedom do roku 1965 bol p. g. Emanuel Šváb, po ňom do roku 1968 Ing. Ján Gríger. Od roku 1969 úspešne organizačne a odborne riadi činnosť klubu predseda Ing. Ján Tulis.

Pracovným územím Speleologického klubu je Slovenský raj. Hlavnou náplňou práce klubu bol a je prieskum a výskum krasových javov, ich dokumentácia, evidencia a ochrana.

V začiatkoch sa činnosť klubu zamerala na povrchový prieskum v hlavných roklinách, dolinách a na planine Glac. Súčasne sa členovia klubu zoznamovali s jaskyňami: Čertovou, Čertovou dierou, Vtáčou, Zlatou dierou a Medved'ou jaskyňou. Zlatá diera bola prvou našou zdokumentovanou jaskyňou (4. – 5. 12. 1964). Intenzívny prieskum v Medvedej jaskyni priniesol v roku 1970 objav krásnej Siene slovenských jaskyniarov. Nasledoval pokus o prienik (do hĺbky 13 m) do podzemia cez závrť na plošine Glac, na základe predchádzajúceho geofyzikálneho prieskumu, kde sme predpokladali prepojenie s Medved'ou jaskyňou. Okrem toho sme skúmali aj ďalšie jaskyne: Partizánsku, Ružovú, Kláštornú, Tomášovskú (v paleogénnych zlepencoch a pieskovcoch), Kaskádovú, Líščiu priepasť a celý rad menších jaskýň na severnom okraji Slovenského raja. Na krasových plošinách Glac a Geravy sa dlhodobo vykonávalo pozorovanie závrťov, na Geravách prameňov, ponorov a ich mapovanie. V rokline Veľký Sokol bol urobený pokus o otvorenie krasového prameňa. V Malom Sokole sa okrem povrchového prieskumu zdokumentovali Krátka a Dlhá jaskyňa.

Ďalším medzníkom v živote klubu bol záver roku 1972 a s ním objav Stratenskej jaskyne. Začal a pokračoval neobyčajne náročný prieskum, prekopávanie, zliezanie, meračské, mapovacie, fotografické práce rozsiahlych a komplikovaných priestorov. Pozorovaním jaskynných fenoménov sme poznali, že len odborný multidisciplinárny výskum môže priniesť doteraz neznáme poznatky o vývoji tejto jaskyne a vzápätí aj jaskynného systému po poznaní, že geneticky má jaskyňa súvis s Dobšinskou ľadovou jaskyňou a Psími dierami. V značnom rozsahu sa vykonávali geologické, špeciálne genetické, sedimentologické, hydrogeologické, mikroklimatické,

Obr. 2. Výročná členská schôdza Speleologického klubu Slovenský raj v roku 1983. Foto: L. Novotný

biologické a iné pozorovania, rozbory a analýzy. Vyvrcholením tohto úsilia bolo spracovanie a za pomoci Slovenskej speleologickej spoločnosti vydanie monografie s atlasom máp o jaskynnom systéme Stratenskej jaskyne v roku 1989.

Intenzívny prieskum však v systéme pokračoval. Jaskyňa Psie diery z pôvodnej 170 m dĺžky (Droppa, 1971) po revíznom prieskume (1985) a následnom objave pokračovania jaskyne v roku 1988, až po prepojenie do Stratenskej jaskyne v roku 1994, dosiahla dĺžku 2 670 m (hĺbka 83 m). Stratenská jaskyňa má teraz dĺžku 19 317 m (hĺbka 194 m)

a spolu so Psími dierami predstavuje dĺžku 21 987 m. Do geneticky súvisiaceho systému ešte patria: Dobšinská ľadová jaskyňa (1483 m), Jaskyňa Duča (136 m), Vojenská (53 m), Zelená (31 m) a Sintrová jaskyňa (17 m). Celý systém má dĺžku 23 707 m.

Napriek takmer vyše 30-ročnému záujmu o systém Stratenskej jaskyne pokračoval povrchový i podzemný prieskum takmer v celej krasovej oblasti. Početné objavy jaskýň boli v priestore planín Duča, Pelc, v prírodných rezerváciách Stratená, Sokol, Prielom Hornádu, Piecky (v rámci inventarizačných prieskumov pre Správu národného parku). V iných častiach Slovenského raja bola preskúmaná a zmapovaná riečna Koniarova jaskyňa (327 m), povrchový a podzemný kras v travertínoch Hranovnického plesa, povrchový kras na sadrovcoch v južnom okraji územia, objav skoro 400 m dlhej Okienkovej jaskyne. V posledných rokoch to sú nové poznatky o krase východných úbočí Kráľovej hole, objav a dokumentácia v okolí Koniarovej jaskyne a vyše 20 jaskýň v masíve Šiance a Barbolica pri Vernári.

Za 40 rokov speleologickej práce v teréne sa zhromaždilo množstvo nových údajov o krasových javoch. Kým do roku 1973 (Droppa, 1973) tu bolo známych 45 jaskýň a priepastí, v roku 2005 klub eviduje 377 jaskýň a priepastí s celkovou dĺžkou 30 226 m a celkovou hĺbkou 132 m. 264 (70 %) jaskýň je zameraných s grafickou dokumentáciou, pre ostatné je vyhotovená písomná dokumentácia. Všetky sú vyznačené v základnej mape mierky 1:10 000. Speleologický klub Slovenský raj má vypracovanú databázu s osobitným formulárom pre každý podzemný krasový jav; formulár obsahuje základné lokalizačné a odborné údaje.

Pracovné jaskyniarske týždne sa stali jednou z osvedčených aktivít klubu. Doteraz sa uskutočnili 37-krát, z toho 7-krát boli zamerané na prácu v Medvedej jaskyni a v závrtoch na Glaci (od roku 1966). Po roku 1973 sa takmer plne zamerali na systém Stratenskej jaskyne a v roku 1999 už na kras vernárskeho pruhu.

Od roku 1969 sa členovia klubu aktívne zúčastňovali celoslovenských jaskyniarskych týždňov SSS a iných akcií usporiadaných SSS, ako jaskyniarskej školy, lezeckých dní, speleomítingov, odborných seminárov, konferencií a valných zhromaždení. Počas Jaskyniarskeho týždňa SSS v roku 1970 členovia klubu iba čiastočne zabezpečovali jeho priebeh na území Slovenského raja, avšak v rokoch 1977 a 2000 zaistovali toto podujatie v plnom rozsahu pri Dobšinskej ľadovej jaskyni a na Podlesku s prednáškami a exkurziami po povrchu, do Stratenskej, Medvedej a Dobšinskej ľadovej jaskyne.

Intenzívne sa rozvinula spolupráca s inými jaskyniarskymi skupinami a klubmi, hlavne pri prieskume Stratenskej jaskyne.

Počas činnosti klubu členovia vykonávali aplikovaný výskum a prieskum, ako aj akcie súvisiace s krasovou a nadväznou problematikou: geofyzikálny prieskum od závrtoch polí Glacu po Medvediu jaskyňu, na povrchu medzi Stratenskou jaskyňou a Dobšinskou ľadovou jaskyňou, georadarový prieskum medzi Sintrovou a Stratenskou jaskyňou, georadarový prieskum hrúbky ľadovej výplne v Dobšinskej ľadovej jaskyni, geologickotektonický výskum Dobšinskej ľadovej jaskyne a iné. Mimo Slovenského raja bol významný 3-ročný (1977 – 1979) geologicko-geofyzikálny a speleologický prieskum hornej nádrže vodnej elektrárne Čierny

Obr. 3. Sintrová výzdoba v Chodbe bielych sintropádov v Stratenskej jaskyni.

Foto: J. Tulis

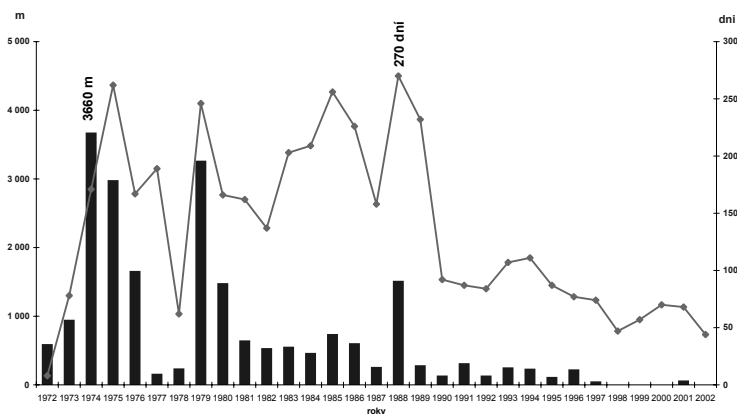
Váh. Pre národný park Slovenský raj sa vykonal inventarizačný geologický, geomorfologický a speleologický prieskum 12 prírodných rezervácií. Spolupracovali sme pri spracovaní Územného priemetu ochrany prírody, vypracovali sme nominačný projekt pre Ministerstvo životného prostredia SR pre zápis roklin Slovenského raja a Dobšinskej ľadovej jaskyne do zoznamu svetového prírodného dedičstva, ako aj ďalší nominačný projekt týkajúci sa vybraných „mezozoických“ dolín Západných Karpát (vytvorených v mezozoických horninách).

Za významnú súčasť našej práce sme vždy považovali ochranu prírody v súčinnosti so Správou NP Slovenský raj. Kovovými dverami sme uzavreli jaskyne: Medvediu, Stratenskú, Okienkovú a Psie diery.

Rozsiahla bola osvetová, odborná a výstavnícka činnosť členov klubu pri propagácii jaskyniarstva, odborné vystúpenia prezentujúce dosiahnuté výsledky a poznatky na seminároch, konferenciách aj v zahraničí. Nemalá bola propagácia v rozhlase a televízii. Významné boli účasti na domácich a zahraničných výstavách jaskyniarskej fotografie. F. Mihál svojím umeleckým stvárnením (maľovaním) a účasťou na domácich a medzinárodných výstavách úspešne reprezentuje nielen náš klub, ale celú Slovenskú speleologickú spoločnosť a Slovensko. Členovia klubu sa zúčastnili viacdenných a viactýždňových študijných ciest, exkurzií aj expedícií do zahraničia. Cieľom bolo získavanie poznatkov, skúseností a spolupráca s jaskyniarmi iných krajín. Od roku 1973 sa na väčšine speleologických európskych konferencií a svetových kongresoch zúčastňovali zástupcovia nášho klubu, prevažne s odbornými príspevkami.

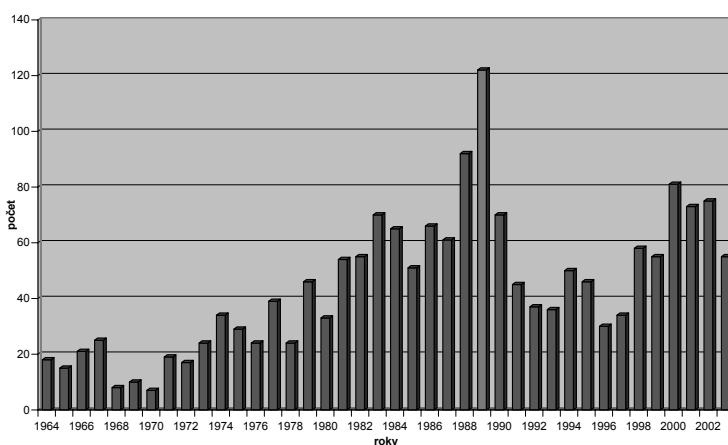
Dôležitou prácou bola publikačná činnosť. Jej vyvrcholením sa stala monografia *Jaskynný systém Stratenskej jaskyne* o 14-ročnom výskume a prieskume tejto jaskyne a geneticky súvisiacich jaskýň. Prispeli sme odbornými poznatkami do mnohých zborníkov z konferencií, do periodika Slovenský kras, Spravodaja SSS, periodík Sinter, Aragonit, Speleofórum, Krásy Slovenska, Geologický průzkum, Mineralia Slovaca, zahraničných publikácií a časopisov, jaskyniarskymi fotografiami do regionálnych a celoslovenských publikácií. Podieľali sme sa na zostavení monografie národného parku a turistického sprievodcu Slovenský raj. Výsledky 40-ročného prieskumu a výskumu členov klubu v Slovenskom raji predstavujeme v najnovšom súbornom diele *Kras Slovenského raja*.

Opracované dni a objavené priestory v Stratenskej jaskyni

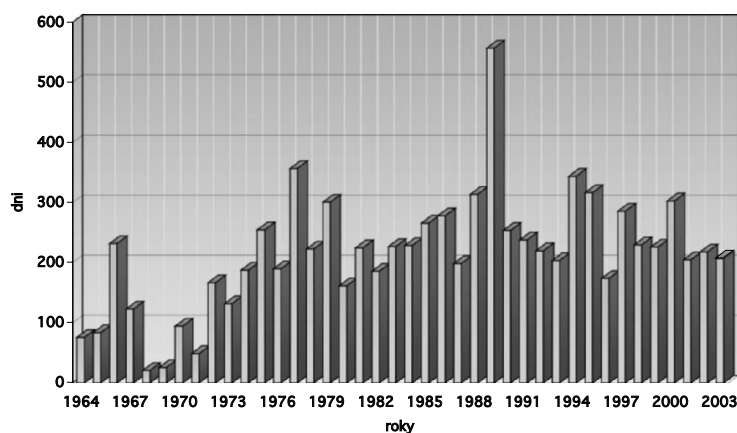
Obr. 4. Odpracované dni a dĺžky objavených priestorov v Stratenskej jaskyni

Počet akcií po rokoch

Obr. 5. Počet jaskyniarskych akcií členov klubu po rokoch za 40 rokov

Opracované dni členmi klubu po rokoch

Obr. 6. Odpracované dni členmi klubu za 40 rokov

Niektorí členovia klubu organizujú nielen vlastnú činnosť, ale boli a sú členmi predsedníctva a výboru SSS; Ing. J. Tulis bol v rokoch 1991 – 1999 predsedom Slovenskej speleologickej spoločnosti a naďalej je jej čestným predsedom. O. Miháľová už 14-krát organizuje Speleomíting SSS.

Iba stručný prierez činnosti členov klubu nemôže ukázať, čo všetko sa skrýva za každou jaskyniarskou akciou počas uplynulých 40 rokov. Za tento čas členovia klubu uskutočnili 1774 akcií (priemerne 44 akcií za rok), pričom strávili v jaskyniarskej práci 8588 dní (priemerne 215 dní za rok). V tom však nie je zahrnutý čas a práce venované spracovávaniu dokumentácie, plánov a máp, vyhodnocovaniu vzoriek, geofyzikálnych meraní, fotodokumentácie, administratívnej, organizačnej činnosti a pod.

Schopnosti členov a ich výsledky za už historických 40 rokov postavili tento klub na čelné pozície v rámci SSS. Predsedníctvo Slovenskej speleologickej spoločnosti a Správa slovenských jaskýň ocenili túto prácu čestnými uznaniami a inými vyznamenaniami jednotlivcov i celého klubu.

Všetkým, ktorí sa zaslúžili o tieto výsledky, tým, ktorí pokračujú v diele začatom pred 40 rokmi, ale i tým, ktorí z rôznych dôvodov nemohli pokračovať v práci klubu, a napokon tým, ktorí sa nedožili týchto chvíľ, patrí naša úcta a úprimné poďakovanie.

LITERATÚRA

DROPPA, A. 1971. Výskum krasových javov Slovenského raja. Spravodaj, 3, 4, Správa CHKO Slovenský raj, 14–20.

DROPPA, A. 1973. Prehľad preskúmaných jaskýň na Slovensku. Slovenský kras, 11, 111–157.

KOŠEL, V. 2004. Najstaršia zmienka o jaskyniach Slovenského raja? Spravodaj SSS, 2/2004, 68–69.

LALKOVIČ, M. 1994. Karpatský spolok a jaskyne na Slovensku. Slovenský kras, 32, 91–118.

NOVOTNÝ, L. 1984. Prieskum – problémy a perspektívy. Spravodaj SSS, 15, 1, 52–54.

NOVOTNÝ, L. – TULIS, J. 2000. Speleologická činnosť členov SSS v Slovenskom raji. In Z. Hochmuth, Ed. 50 rokov Slovenskej speleologickej spoločnosti, zborník referátov. Prešov, 123–128.

ŠIMKO, J. 1964. Geravy. Krásy Slovenska, 41, 204–206.

Technické denníky Speleologického klubu Slovenský raj za roky 1964 – 2004.